

DON JOXE MIEL BARANDIARAN GARAI BATEKO OROITZAPENAK

Arrinda'tar Anes

Primo de Rivera Jeneralaren agintaritzza gogorra 1929'an amaitu zan eta ondoren beste jeneral batena etorri zan, Berenger jaunarena, auteskundeak prestatzeko.

1931'ko Apirillean egin ziran Udaletxeetako ziñegotziak aukeratzeko. España osoan, Errepublikak aldekoak agertu ziran geien. Ori ikustean Alfonso XIII'garrenak, España'tik alde egin eta Erroma'ra erbestaratu zan.

Orrela, errez eta leun, pasa zan España Monarkiatik Errepublikara tirorik botatzeko. Apirillaren 14'ean sortu zan Errepublikak España'n zear; baña Eibar'en, besperan; orregaitik izendatu zuten "Ciudad Ejemplar".

1930'reko Urrillean, Gazteiz'ko Seminario Nagusiari asiera emateko ospakizunean, Alfonso XIII agertu zan gure artera. Lenengo arriak ipintzea baiño geiago guztatzen zitzaiola egindakoak martxan jartzea, esan zigun.

Seminarioari 1930-31 ikastaroan, sei illebeta Errepublikak etorri aurretik, eman zitzaion asiera. Ikastaro artan ezagutu nuen D. José Miguel Barandiaran ataundar apaiz txiki eta melarra, urdailletik gaizki zabillena. Elektroiak nundik nora jokatzen zuten aretxek erakutzi zigun.

Irakasketari buruzko aren eginkizuna, ordea, ez zan Fisika eta Kimiarekin agortzen. Ostegunero Historia de las Religiones izaten genduen ikasgai, eta atal orretan gogoko zitzaion (baita guri ere) Euskalerriko Erliijo Zaarraren sasi-jainkoen berri eman izatea: Mari'renak, koba-zuloetako aztikerienak eta abar.

"Sensim sine sensu" eta ustekabean, gure arbasoen aztarnabidean ipiñi ginduzen: bai leize-baztarretan astutakoenenak, bai euskaldunen buru-ganbarretan gordeta zeudenenenak ere. Bi bide daude aztarna oiek billatzeko: Arkeologi bidea eta Etnologi bidea. Bietatik abiatu ginduzen Ataun'go baserritar arek.

"Oñien bitartez ikasi bear da" esan oi zigun, eta, guretzako eredu, udara guztian mendirik mendi eta koba-zulotik koba-zulora ibilli oi zan. Gure mendietan asterako, Europa'n zear ere makiña bat pausu eman zitun, bere burua argitzen, eta besteen lanak ezagutzen...

Zoragarria zan arekin izketaldian jardutea; aldiko leio bat irikitzen zizun buruan, milla arazoeri buruzko leioak.

Leize-zuloetan gure arbasoek utzitako jan-ondokiñak, lanabesak, marrazki eta margoak, oiek danak, gure aurrekoen berri ematen digute eta oien billa saiatu zan gure begien aurrean.

Baña, D. Jose Migel'en garaiko euskaldunen bizi-eran eta beuroen buru-moldegietan, ainbat eta ainbat berri zeuden gordeta, gizaldietan zear, millaka eta millaka urteetan zear bildutakoak eta gureraño eldu ziranak. Oiek danak gaitzeko arriskuan zeudelako, eurak biltzen indar oraindik aundiagokin ekin zion.

Arrizko eta ezurrezko erreusak garrantzi aundia ba'dute Euskalerraren historia ezagutzeko, euskaldunen buruetan geratzen ziranak (baserrietan gizaldiz-gizaldi bildu eta gordeak), oietxek bai zutela benetako garrantzia. D. Jose Migel'en lan ori aukera aukerakoa izan da. Bera lan orretan asi zanean, baserrietan euren aurrekoekin etenak asita zeuden, baña arrobia or zegoen oraindik baserri askotan gordea.

Oiek danak gordetzen zitun kutxa, bizirik ziraun oraindik. Arrezkero izan da etenik. Jose Miel, ordea, baserri bateko semea izanik, egun batez, altxorra nun zegoen konturatu zan, eta bere etxetik ekin zion lanari. Bere etxetik eta bere erritik.

Baña, bilketa-lanak ez ziran bere etxean eta bere errian amaitu, Euskalerrri osora zabaldu zitun, eta, aberastasun oiek biltzen, iraun zuen eriotzararte.

Aren gureganako irakaskintza ez zan teori utsean gelditzen: lanean ipintzen ginduzen, ikerketak egiten: Gabonari buruzko oiturak; argiari, eguzkiari, illar-giari eta suari buruzko itzak; sorgin-siniskeriak, ipuiak eta esaera zaarrak... Orra zenbat ikerketa-gai.

Gazteiz'ko Apaizgaitegian (orrela esaten giñon Seminarioari) seireun gazte bizi giñan Araba, Bizkaia eta Gipuzkoatik joanak. Toki berezia ikerketak egiteko eta egin-erazteko.

Gabonetan, opor-aldirako, galdera sail bat prestatzen zigun eta guk, talde-txo batek, apaizgaien artean zabaldu, Gabon-ondoren biltzeko. Orduan ikasi genduen enketa bateri zenbatak erantzuten dion: EUNETIK amar edo amabi erantzun bildu ezker, zorionekoak giñan. Alaz ere, erantzun moltsu bat biltzen genduan Don Jose Migele'eri itzultzeko.

– Zur nola irauntzen dezu emen Seminarioan preso? Galdetu giñun bein.

– Udarau iru illebeta ditudalako mendian ibiltzeko.

Alaxe zan izan ere. Gogoratzen naiz udarako oporraldi batean Urkiola'n San Antonio'ri bederatzit urrea egiten ari giñala geure gurasoekin, nola jetxi giñan Atxarte inguruko koba-zulo batera, an Don José Migel zegoela jakin genduanean.

Leize-atakan topa genduen, lau korapillozko pañuelo zuria buruan, buzo zikinxamarra soñean, lurra galbaian astintzen, ezurtxo eta sukarriz zatien billa...

Eta zer esango degu Anuario de Eusko-Folklore oiei buruz?

1921'ean asi zitun argitaratzen. Urtean bat. Ikerketa guztien bilduma ziran gure gerra negargarria sortu zan arte. Lan orretan apaizak eta apaizgaiak lagundu zioten geien. Eta oiek or daude betirako galduko ziran siniste eta oituraz beterik. Gordeta zegoen altxorra, guztien eskuetan ipiñi zigun.

Seminario batean, urteetan zear, ikasi eta aztertu bear diran gaiak asko baiño geiago dira eta Don Jose Migele'n ikuspegia oso zan zabala, eta ez zan, iñolaz ere, Arkeologi eta Etnologian mugatzen.

Euskeraren arloan D. Manuel Lekuona zeukan bere alboan eta bien artean osatzen zuten Seminarioan Euskalerra'ri buruzko lanak. Oiek, ordea, euren-tzakako arazoak ziran, baña ez benetako Seminario-lanak. Barandiaran erretore ordeko zan eta Lekuona prefekto; biak ziran irakasle. Nik aitaturutako ekiteak, oiek ordutik kanpora egitekoak ziran eta ez euren eginbear bereizia.

Mutillak lanerako presta zitezen aldizkari bateri asiera eman zion, GYMNASIUM izenekoa. Zacarías Martínez Núñez, agustindar jakintsua, zan Gazteiz-Elizbarrutiko Gotzaia: (Revista Bimensual de Iniciación Científico Literaria de los seminaristas de la Diócesis de Vitoria). Orrela dio izenburuaren ondoren. Eta gero: Año 1 Vitoria, Enero-Febrero de 1927. Num. 1.

D. Jose Migele'en izenik ez da bein ere agertuko, baña berak prestatutako apaizgaiek idatziko digute maixuaren agotik entzun-zutena.

Urtean sei ale. 1927'an asi eta 1932'ko udaran amaitu: Bost urte t'ardi: 34 aldizkari.

Lenengo alearen itz-aurreak, beste gauza askoren artean, au ere badio:

“No pretendemos ofrecer a los lectores una revista de altos vuelos, sino más bien brindar a nuestros queridos seminaristas con unas páginas familiares, donde empiecen ellos a concretar sus conceptos sobre las diversas materias que estudian”.

Gero datozte, lenengo alean, 80 orrialde. Ona zertzuk diran:

Erderaz:

El Método en las Ciencias. Egillea, Secundino de Rezola, dicácono. José Rezola, lenengo Eusko-Jaurlaritzaren ministrariaren anaia. De Historia de las Religiones. Egillea, Eulogio de Gorostiaga, dicácono. Oar batean onela dio: Barandiaran: Historia del Hombre Primitivo, en preparación. Sección Misional. Egillea, Angel Sagarmínaga, gerora España'ko Misio arazoetan buru izango zana.

Bigarren alean:

Un aspecto de la transición ideológica contemporánea. Egillea, Joaquín Goikoetxeaundia, apaizgaia. Apaizen artean oso ezaguna gaur egun. La Moral y la Religión. Egillea, Juan Bautista Otaegi apaizgaia.

Iruugarren alean:

El Criterio Teleológico en el conocimiento de Dios. Egillea, Jacinto de Elgarresta, apaizgaia. La Teosofía. Egillea, Pedro Anitua, apaizgaia, Gazteiz Elizbarrutiko Misioen buru izango zana. Dos lecciones de Geología y Prehistoria: 1. En el monte de Santa Cruz de Olarizu. 2. En las Conchas de Arganzón y en Iruña (Alava). Egillea, Casimiro Saralegi, apaizgaia. Gaur-egun naiko zarata atera du, bere garaiko Fanco aztertzen duen liburuakin.

Laugarren alean:

Valor de las Ideas Religiosas. Egillea, Bernardino G. de Albéniz, apaizgaia. La Irreligión y la Blasfemia. Egillea, Jesús Cerio, apaizgaia. La Escuela de Durkheim y la Religión. Egillea, Jesús Romero, apaizgaia. El Primer Obispo Japonés. Egillea, Roberto Aguirre, apaizgaia. Errenderi'ko erretorea izango

zana. Estudios del Hombre Primitivo en Saturrarán. En las cuevas de Arrigorrieta. Egillea, Ramón de Erce, apaizgaia, gero STV'koekin lan egiteko Manillas aldean ibilli zana gerra aurretik.

Bosgarren alean:

Notas criteriológicas. Orientaciones equivocadas. Egillea, Miguel de Urta-sun. Apuntes acerca de los Rotarios. Egillea, J. I. de Otaegi, apaizgaia.

Seigarrenean:

La Religión del Hombre Primitivo según los datos actuales. Egillea, Constantino Laskibar, apaizgaia. La Irreligión y la Blasfemia. Egillea, F. de Isasi, apaizgaia. San Juan de la Cruz. Doctor Místico. Egillea, Joaquín Goikoetxe-aundia, apaizgaia.

Auek izan dira 1927'garren urtean erderaz egindako lanen artean, batzuek.

Euskeraz egindakoak ogei lan dira.

Euskeraz: De Re Catechetica. Egillea, Patxi Iraeta. Atsegin goxua (olerkia). Egillea, Anixeto Zugazti, apaizgaia, gerora euskal-idazle jatorra. Pakea lurrean. Egillea, Anjel Albisu, apaizgaia, gero frankotarrek, apaiz zalarik, Errenteria'n eraikito zutena. Bere ikasketaren bosgarren urtean egindako lana da.

Bigarren alean:

Zertarako da Kirstau-ikasbidea? Egillea, Imanuel Madariaga, apaizgaia. Olerkia. Egillea, Anixeto Zugazti, apaizgaia. Apaizgaiaren ama. Egillea, Iñazio Larrañaga, apaizgaia.

Irugarren alean:

De re Catechetica. Egillea, Patxi Iraeta, apaizgaia. Olerkia. Egillea, Praisko Garmendia. Neure semearen eskuak. Egillea, L.k apaizgaia.

Laugarren alean:

Zergaitik sinisten dozu? Egillea, Lanziogo'tik. Maite izatearen indarra. Egillea, L.k. Olerkia. Egillea, Meliton Sarasua.

Bosgarren alean:

Maite izatearen indarra. L.K. Bideak Ikasten. Egillea, Martín Lekuona, D. Manuel'en anaia, Errenterian apaiz zegoela, Frakotarrek ilko zutena, Anjel albisu'rekin batera.

Seigarrenean:

De Re Catechetica. Egillea, L.k. Olerkia, Meliton Sarasua. Jesus'en jaiot-etxie. Egillea, L.I. Araba Menditik. Egillea, Patxi.

Apaizgaiek egindako aldezkaria zan; baña apaizgaien itzalean D. Jose Migel zebillen lanean, idazleak prestatzen; D. Manuel, berriz, euskera-gailetan.

Orrela iraun zuan 1932'an, udaran, D. Mateo Mujika'k ixil-arazi zuen arte. Baziran Eleizbarrutian orrelako lanak gogoko ez zituztenak eta auek jo zuten, bein eta berriz, Gotzaiarengana eta Gotzaia aien eskarietara makurtu egin zan.

Baña, Don Jose Migele'ek atera-bide bat billatu zuen eta IDEARIUM izeneko beste aldizkaria sortu zuen, irakasleak idazteko apaizgaiantzat. Gure guzto-koa, ordea, GYMNASIUM zan, ez IDEARIUM eta onek ez zuen luzaropen aundirik izan.

GYMNASIUM'en agertu ziran lan sakonak, ez ziran berez sortu, perretxi-kuen antzera. Bazuten beuren arrazoi-bidea. Taldeak zeuzkan antolatuta gure

irakasleak jakintza-gaier buruzkoak eta talde oien kopuruari Laboratorios GYMNASIUM izena ipiñi zien. Lau taldeak onek ziran: Sección de Filosofía, Sección de Etnología Moderna, Sección de Psicología Colectiva eta Sección de Sociología. Talde bakoitzeko liburuska bat argitara zuen 1930'ean eta liburuska oiek prestatzeko itz-aurrean onela dio:

“Su finalidad es entrenar a los alumnos en funciones varias. En seguir de cerca el pensamiento filosófico y teológico contemporáneos. En conocer los motivos ideológicos, las nuevas fermentaciones sociales y los problemas de orden religioso y social de que se halla preñada la atmósfera moral de nuestro pueblo...

A tales ensayos corresponden muchos artículos de nuestra revista Gimnasium, algunos de los cuales, recopilados en folletos vuelven a salir a la luz desde hoy”. Eta ordoren datoz lanak egin dituzten apaizgaien izenak: Ogeitabat izen, lenengoa Roberto Agirre eta aizkena Jose Zunzunegi, biak oso ezagunak gure artean. Danen ondoren, itz-aurrearen egillea: J.M. de B.

Orra zein gelditzen dan itzalean.

Filosofiari buruz amar lan datoz. Ona danen zerrenda:

La Metafísica en las ciencias positivas.

La Filosofía y las Ciencias.

La Filosofía de las Ciencias.

Estructura de los cuerpos.

Valor del conocimiento humano.

Lo racional, lo irracional y lo supra-racional.

La racionalidad del mundo.

El mundo y su estructura teleológica.

El sentido de la vida.

La relatividad del tiempo.

Etnolojiari buruz, zazpi:

La Etnología y sus orientaciones.

Orientación y Método de la Etnología Moderna.

Factores de la vida étnica.

Los ciclos culturales y sus áreas.

Edad relativa de los ciclos culturales.

La mentalidad del hombre primitivo.

La idea de Dios y las instituciones religiosas en los pueblos primitivos.

Alkarteko Sikolojiari buruz, bederatz:

Las tendencias humanas en la vida colectiva.

El instinto gregario y la vida social.

Conservatismo y plasticidad.

La percepción como producto colectivo.

El influjo social en nuestra memoria.

La colectividad y nuestros estados afectivos.

Estudio psicológico del contacto de los pueblos.

Cómo se trasmite una cultura.

Desarrollo y decadencia de una cultura.

Soziolojiari buruz, amairu:
Morfología social.
Carácter y origen de las formas sociales.
Las instituciones.
La división del trabajo.
Función social de la propiedad.
La enseñanza y los derechos paternos.
La sociedad como estímulo.
La economía y la vida cultural.
La familia.
Nación y Estado.
El Estado y los individuos.
Relación entre la Religión, la Ciencia y el Arte.
Religión y Moral.

Lan oiek guztiak 1930'garren urtean argitaratu ziran; baña, aurretik egiñak zeuden. Eta, eskolako lanetatik aparte egiñak.

Emen ikusten degu zer mundu zabalean zebillen Seminarioko irakasle ataundarraren burua. Bere aizken urteetan bizirik ikusi deguna, aiz-zuloetatik irtegarabeko aguretxoa zirudian.

Azkorentzako orixe izan da Barandiaran'go Joxe Miel: sekula beste pentsamenturik izan ez duen agure paketsua; Prehistoriako laño-artean bizi izan dana... Ori, ordea, Don Jose Migele'ren gezurrezko irudia da.

Don Jose Migel de Barandiaran (aizkenean, Barandiarango Joxe Miel) kulturaren olatu guztien puntaren puntan, eta aparretan, bizi izan dan gizakia degu eta irudi ori itzaldu egin dala iruditzen zait gure errian.

Egia da Etnologi eta Arkeologi arloan Euskalerra'ri, bear bezela eskertu eziñeko mesedea egin diola bere bizitzan; baña, orrek ez du esan nai, bere "nirvana" orretan, bertan-goxo bizi izan zanik, bere barnean beste ardurarik izan ez ba'lu bezala.

Don Jose Migel eta Don Manuel'en babesean bizi izan giñan 1936'garren-go udarako oporaldietararte Gazteiz'ko Apaizgaitegian. Don Jose Migel'en talde auetatik kanpora, bazan Kardaberaz Akademia ere, euskera gure artean ikasi eta idazteko... Zenbat euskal-idazle sortu ziran Akademia artatik...Historia-taldea ere bagenduen D. Manuel'en estutik. Talde artakoa zan Andres Eli-seo Mañarikua, gerora Bizkaiko Cronista Oficial izendatuko zutena...

Gerra sortu zanean, orduantxe amaitu ziran gure ekintza guztiak: Don Jose Migel erbestera iges eginda, (orduan arrapatu izan ba'lute, gaur egun ez genduen bera gogoratzen, lanik izango) Don Manuel ere erbesteratua eta luzaroan izkutuan gordeta... Gu, berriz, apaizgaiok, bi fronteetan sakabanaturik...

Gero, arlosa aundi baten azpian zapaldurik... Urte asko pasa ondoren, agertu zan berriro D. Jose Migel gure artera eta ekin zion betiko lanari. Orain ez zuen apaizgairik inguruan; berak, ordea, laguntzailleak sortu zitun lan berezi ura aurera eraman aal izateko. Euskalerra osoa izan da bere zartzaroaren testigu eta lekuko eta gure maixuaren lan guztien kopurua argira emana ikusi degu. Artu dezala gure esker ona eta Zeruan bego.

**Jose Miel Barandiaran
betiko argira joan zaigu.**

**Anes eta Joxe Miel "Sara" etxean:
19-XIII-1970. Ataun-San Gregorio.**

SECCIÓN LITERARIA

Arantzazu

(Oroipenak)

Aizkoñi-mendi,
bizkar galantaz
ta arkaitz zoñotzez erpiñal...
Urbi-zelaia,
ota loratsuz
ta belar goxoz berdiñal...

Bion ondoan
Aloña-mendi,
egutera-gain argia,
txilar, ota-motx,
aritz, pago ta
elofí zuriz jantzial...

Ortze, Aloña'n,
elofarantzán,
usotxo batek jaría,
ortze, bai, dago
euskuldun danok
ain moite degun kabia.

Ortzen zaude Zu,
kabitzu ortan,
Aitarén Uso lastana...
Ortzen, Maria,
Zeruko Etegin
ta pekatarien Ama.

Or zaude, Ama,
aspertu gabe,
guri begira zorutzen;
gure miñentzat
poz atsegiñak
Jaunari beti eskatzen.

Ona, ba, emen
laveun semetxo
Zu Eteginzat goratzen:
zureak gera;
ez utzi, afen,
zure mendetik aldatzen.

Latiñean 5'gn. urteko.
PRAIXKO GARMENDIA
Gaintzafak.

1927-IV

D. Jose Migel'ek zuzendutako GYMNASIUM
aldizkarian ateratako olerkia. 1927-IV'an.
Praixko Garmendia 5'garren ikastaroan.

SECCION LITERARIA

Belen'go Artzaiak

— Ofen alaiki, artzaiak, Nora zuazte?	• Zeru etu munduaren Jaun Egilea
Afen, zer gergatuzen dan Esaiguzute.	Guregatican ofela Gizon sortzea
— • Alaitu gaitezen! Jayo da Belen'en	Abere artean Estalpe batean!..
Agindutako Mesias, Jesus Nazarens.	Gurtu ta gora dezagun Ara joatean!
—	—
• Ez bildurtu, — esan digu Aingeru batek—	Artzai ta aingeruekin bat Orain eginik
Beti edef pozkatia Dakarkizutet:	Danok abestu dezagun Biotz-batendik:
Zoazte Belen'a Aufik edefena	• Aintza txit ugari Zeruan Jauna'ri
An aurkituko dezute Askon etzana.	Eta lufean pakea Gizon onari.

Philosophia'n II urteko
MELITON SARASUA'k

1927'ko XII'an.

D. Jose Migel'ek zuzendutako GYMNASIUM
aldizkarian ateratako olerkia. 1927-XII'an.
Meliton Sarasua 7'garren ikastaroan.